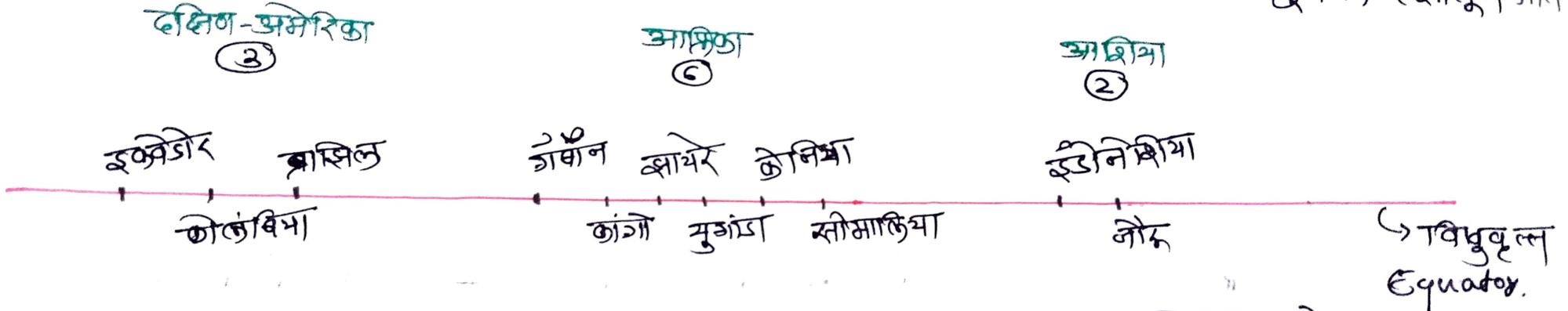
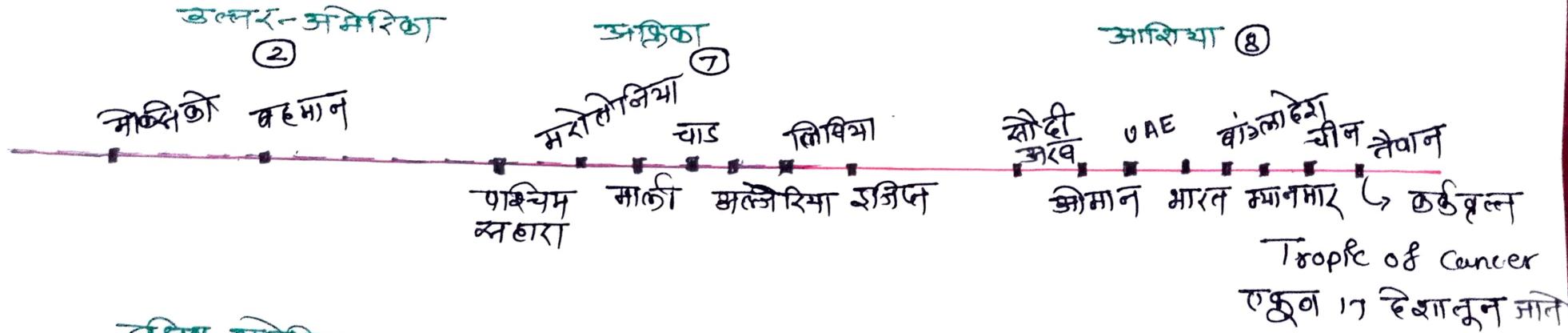

कर्कटवृत्त एरुण 3 र्खंडानुन जाते 1) ~~एरुण~~ (2 देश) 2) अरुण (7 देश) 3) आशिया (8 देश)
 3. अरुण

एरुण 11 देशानुन जाते.
 एरुण 3 र्खंडानुन जाते.

i) दक्षिण अरुण - 3

ii) अरुण - 6

iii) आशिया - 2

Notes by - M. A. Tadre Sir
 (9604575303)

मकरवृत्त (Tropic of Capricorn)
एकूण १० देशांमधून जाते 2015 - Continent
टाऊण ३ खंडांमधून जाते.

दक्षिण-अमेरिका
(4)

आफ्रिका
(5)

आस्ट्रेलिया
(1)

चीनी पराग्वे

नामिबिया

दक्षिण-आफ्रिका

मादागास्कर वेट

आस्ट्रेलिया

अर्जेन्टिना ब्राझील

बोत्सवाना मॉझांबीक

① उत्तर भारतीय पर्वतीय प्रदेश ② उत्तर भारतीय मैदान ③ मा. विषपकल्प पठारी प्रदेश ④ किनारपट्टी मैदान ⑤ बेटे

विभाजनान्वा समान रीति

- i) विवालिक
- ii) केसर/मध्य विभाग
- iii) वृहद्विभागी विभाग
- iv) राज्य विभाग

- * विभाजनान्वा प्रादेशिक विभागाणी
- i) पश्चिम विभाग
 - A) काश्मिर विभाग
 - B) हिमाचल विभाग
 - C) कुमाऊ विभाग

- A. भावर मैदान
- B. तराई
- C. भांगर (बांगर)
- D. खाबर
- E. त्रिभुज प्रदेश

* प्रादेशिक विभागाणी

- i) राजस्थान मैदान
- ii) पंजाब - हरयाणा मैदान
- iii) डांग मैदान
 - उत्तर
 - मध्य
 - निम्न
- iv) ब्रह्मपुत्र

- पूर्वोत्तरी पठार
- दख्खिन पठार
- पश्चिम घाट
- पूर्व-घाट

- * पश्चिम किनारपट्टी मैदान
- गुजरात (विषपकल्प)
- काठियावा (विषपकल्प)
- गुजरात मैदान
- अहमदाबाद (AM)
- डारवा (DM)
- मलवार (ML)
- समुद्रकुडजमीन

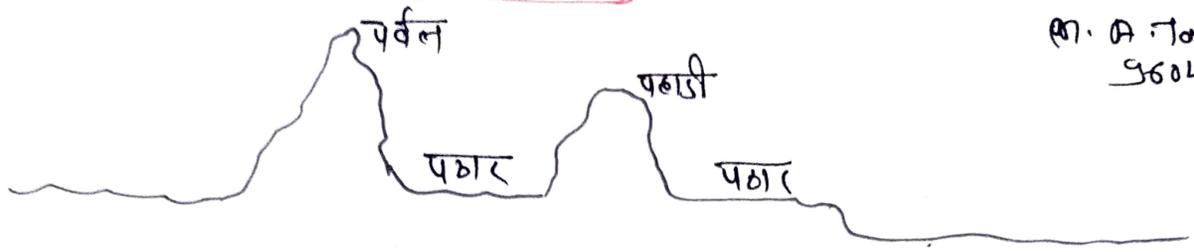
- * पूर्व किनारपट्टी
- उडुल (OD)
- उत्तर-सह्याद्रि (NS)
- कोरमंडल (CM)
- समुद्रकुडजमीन

- A अरुणाचल - निकोबार बेटे
- B. लक्षद्वीप बेटे
- C. अण्डमान बेटे

भारत प्रादेशिक रचना

५) "उत्तर भारतीय पर्वतीय प्रदेश"

श. अ. नोकर
३६०५५७३०३

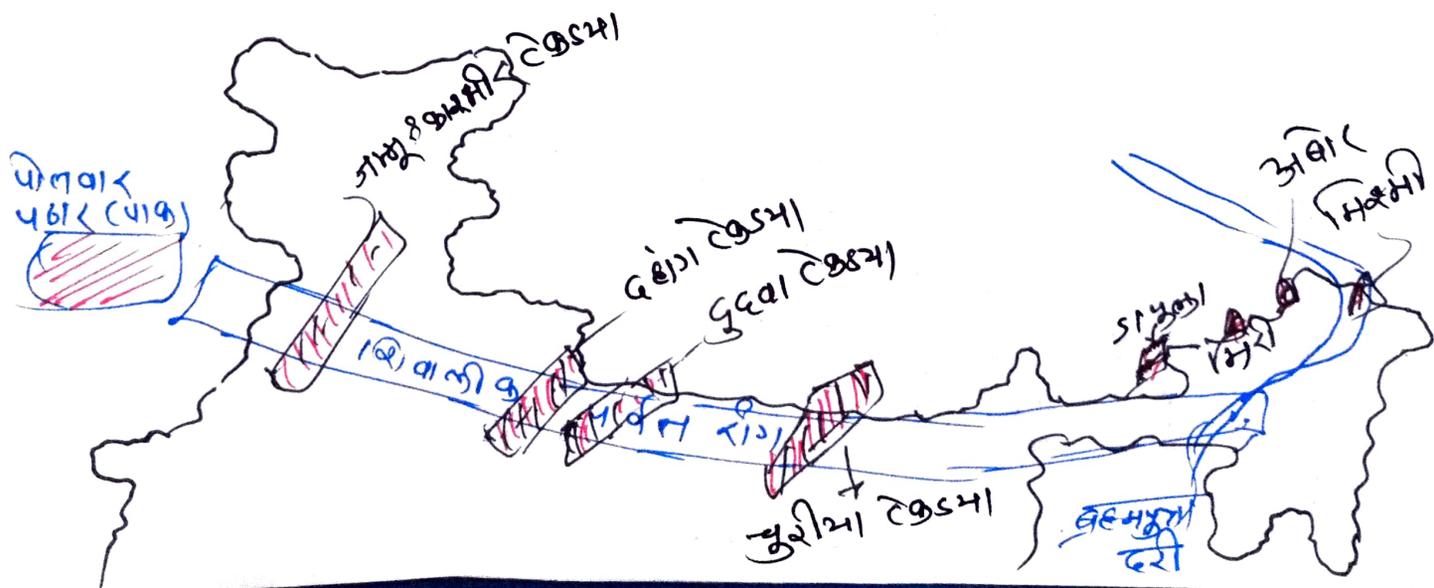

पर्वत - पर्वताचे आतील २ वैशिष्ट्ये पडतात

- i) आग्नेयानुच्या प्रदेशापेक्षा हा भाग १००० मी पेक्षा उंच असतो.
- ii) पर्वताच्या वकील वाजूचा भाग / लोकाकडील भाग निमुळता

Note - जर दुसरी अर पूर्ण होत नसेल व लोकाकडील भाग सपाट असेल तर त्या प्रदेशाला पठार म्हणतात.

- पहाडी -
- i) आग्नेयानुच्या प्रदेशापेक्षा १००० मी पेक्षा कमी उंची
 - ii) लोकाकडील भाग निमुळता असतो.

ii) शिवालिक रेंज:- (हिमालयातील अ. व दक्षिणेकडील रेंज)

विस्तार :- पश्चिमेस पोलवार पठार (पाठ) पाखून - पूर्वेस
ब्रह्मपुत्रा वरील पर्यंत.

- एकूण लांबी: 2400 km उंची 900 ते 1500 मी.
- शिवालिकची रुंदी पूर्वेकडून - पश्चिमेस वाढत जाते (20-50 km)
- हिमालय पर्वताच्या निर्मितीच्या सर्वांत शेवटच्या (प्यामध्ये (प्लायोसीन) शिवालिकची निर्मिती झाली.
- ही रेंज अर्ध आढे (अपवाद लिस्नानदी)
- शिवालिकचे विविध छिन्नांची विविध नावे.

उ० क - (काश्मीर टेक्या)

उत्तरार्ध - व्हांग टेक्या, पुद्दुवा टेक्या

नेपाळ - युरिभा धाट टेक्या

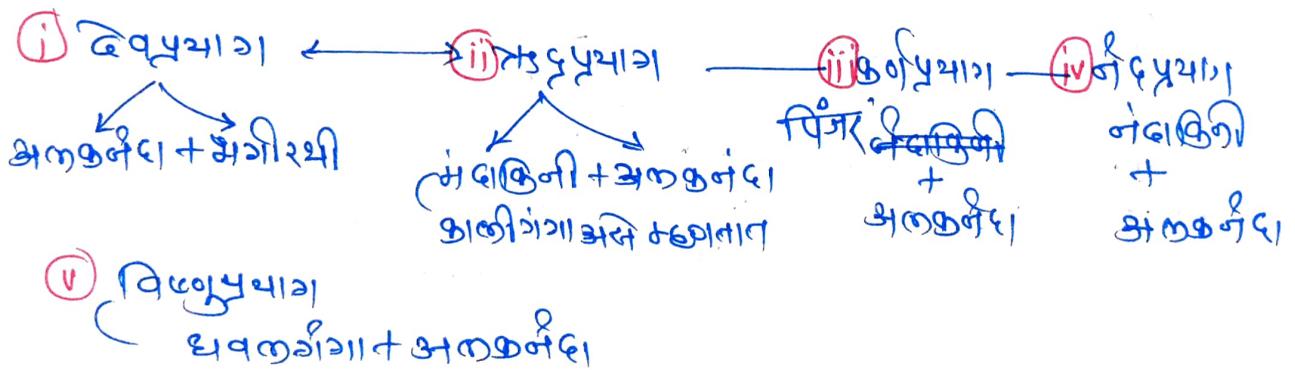
अ. प्रदेश - डाकटा, मिरी, अवाट, मिश्मी टेक्या.

- डून (सपाट मैदान)

उ० क - उधमपूर व कोला

दर - ~~केसल~~, मोस्ली चुंबी, अरुमांडू
उदरानू, पाटलीडू, चुंबीडू

* 5 प्रभाग

i) लघु / मध्य हिमालय किंवा हिमाचल रेंज (Lesser Himalayas)

व्याप्त - शिवालिक व वृहत् हिमालय दरम्यान

उंची - 3500 ते 5000 मी रुंदी - (60 ते 80 km)

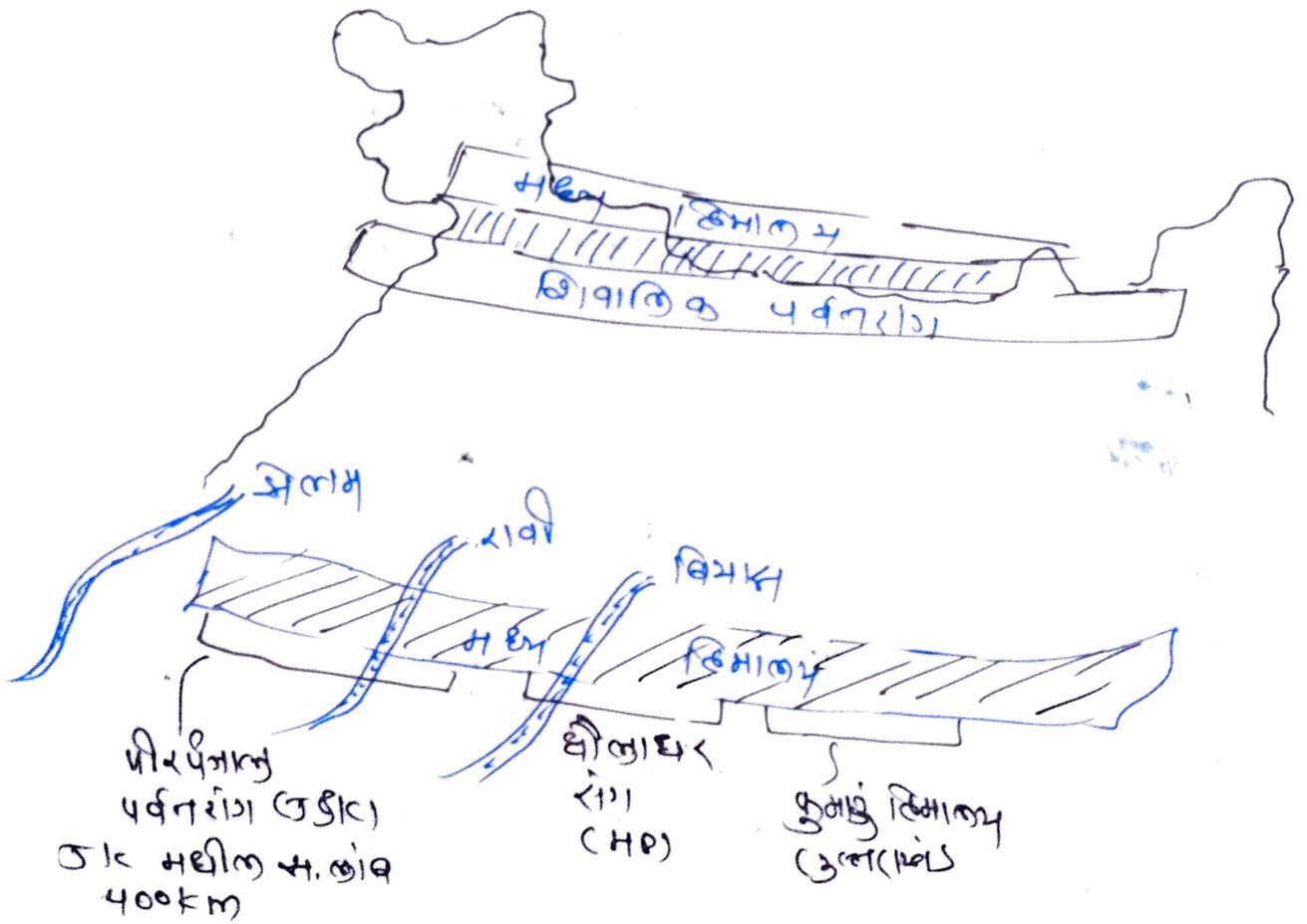
- मध्य हिमालयाम प्रामुख्याने क्वार्ट्झाईट व चुनखडी आढळते.

⇒ महत्वाच्या रेंजा

i) पीरपैजाल (उडीक) iii) कुमायु पर्वतरांग (उत्तराखंड)

ii) दौलाधार (MP) iv) महाभारत पर्वतरांग (नेपाळ)

⇒ महत्वाच्या द-या - काश्मीर दरी - कांग्रा दरी - कुल्लू दरी - काठमांडू दरी.

iii) बृहत् हिमालय किंवा हिमाद्री (Greater Himalaya)

ही जगातील सर्वात सलग, अत्युच्च, भव्य अवाढ्य आणि उत्तरे-कडील हिमालयाची पर्वतरांग आहे.

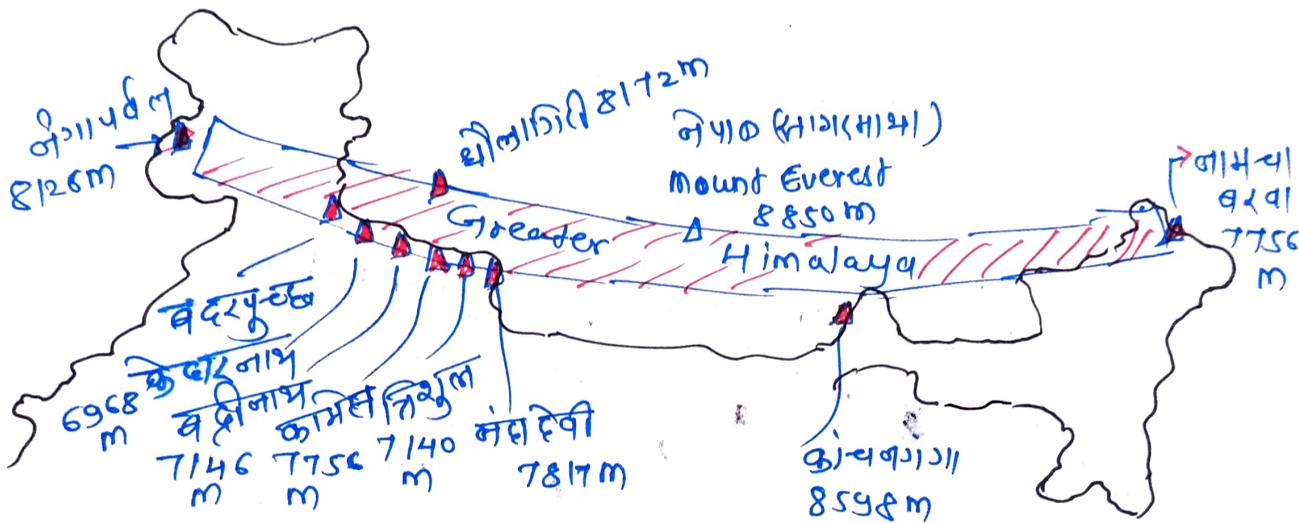
उंची - 6100 मी रुंदी 251km

उत्तर भारतीय मैदानाच्या उत्तरेस 150 km

विस्तारः. वामज्येष्ठ नंगा पर्वतापासून (8126 मी) ते ईशान्येस नामचावरवा (7756 मी) पर्यंत

उडीक ते असुषान्यत्र प्रदेश

- दक्षिणेस लीप्त उत्तार तर उत्तर वाजूसौम्य उताऱ्याची

- महत्त्वाची शिखरे!

* माउंट एव्हरेस्ट (8850 मी)

(i) जेपाठ - सागरमाथा

(iii) चीन क्योमोलुंगमा

(ii) लिबेट - जेमु-चोमलुंगमा

(जगाची माता)

1841 ला जॉर्ज एव्हरेस्टने शोध लावला

1865 ला सन्मानार्थ जाव देण्यात आले

Note माझाची Peak XV असे म्हणाय

इतर -	कांचनगंगा	8598 m	नंददेवी	7817 m
	दोखे	8501 m	कामेट	7756 m
	मकालू	8421 m	नामचा-वरवा	7756 m
	धवलगिरी	8172 m	वह्नीनाथ	7146 m
	मसलू	8154 m	शिबूळ	7140 m
			केदारनाथ	6958 m

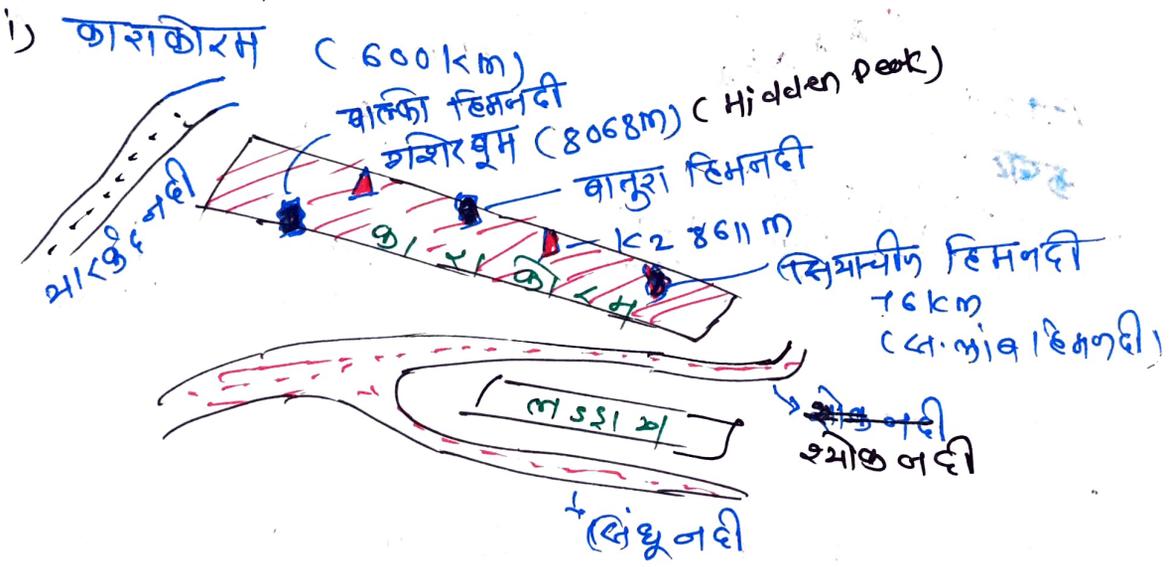
महत्वाच्या शिंदी:

उदा - झोबी-ला
 हि. प्रदेश - शिपडी-ला वारा-लाथ्या-ला
 उत्तरार्ध - थागला, नीमी-ला, लिपूलेथ
 सिक्कीम - नथू-ला, जेलप-ला.

i) द्वायत हिमालयः (हिमालयाच्या पलीकडील पर्वतरांगा)

- हिमालय प्रवाही मध्ये समाविष्ट असलेल्या, परंतु प्रमुख हिमालयाच्या पर्वतरांगा व लिबेट पठाराच्या मध्ये असणाऱ्या रांगांना हिमालया-पलीकडील पर्वतरांगा असे म्हणतात.
- संस्कृत साहित्यात याला कृष्णागिरी म्हणत
 लांबूण लांबी 1000 km सरासरी उंची - 3000 मी
 रुंदी - 40 km

महत्वाच्या वांगी

⇒ सिंधू नदीच्या उत्तरेला काराकोरम पर्वतरांगा आहे. या रांगेमुळे भारताची अफगाणिस्तान व चीनला केल जैलगीत सिमा निर्माण झाली आहे.

उत्तर सीमाः - पामीर पठार, आद्य पर्वत, भारती नदी
 दक्षिण सीमाः - सिंधू नदी व शोक नदी

विस्तार - पामीर पठारापासून पूर्वेक गिळगिळ नदी पर्यंत (800 km)
 सरासरी जाडी 120 ते 140 km

भ) पर्वतरांगेची सरासरी उंची 8000 m पर्यंत आहे.

महत्वाचे शिखर

i) K₂ (जगातील दुसरे स.उंच शिखर)
उंची 8611 m

हिमद्र बिटिकांनी भाचे नाप गॉडविन ऑस्टिन ठेवले होते.
चिनी लोक "क्योगीर" म्हणतात.

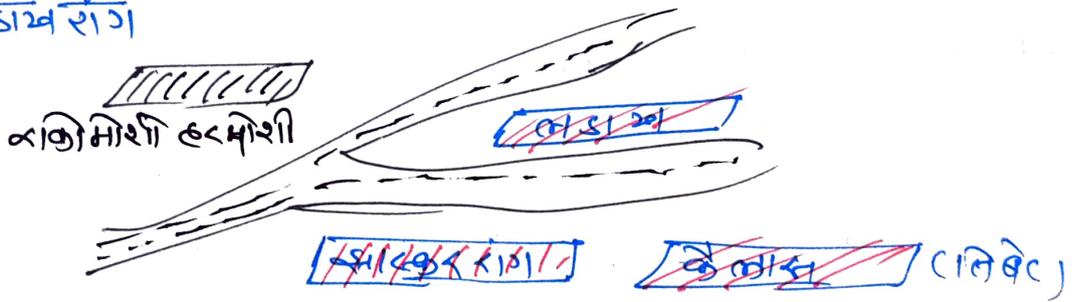
दुसरे महत्वाचे शिखर: i) गशिखुम I (हिम पीठ) 8068 मी
ii) ब्रॅडपीक (8047 मी)
iii) गशिखुम II (8035 मी)

8000 मी उंची वरील स. जास्त पर्वतशिखरांचे माहेरधर

कारण: जवळपास जगामधील धुव्रीय प्रदेशाबाहेरील
सर्वाधिक हिमाच्छादित असलेली पर्वतरांग.

⇒ हिमनद्या: सिंधुचीन, काल्पो, कालुरा, स्यामरी
भारतातील स. लांब हिमनदी - सिंधुचीन (7610 m)

ii) लडाखरांग

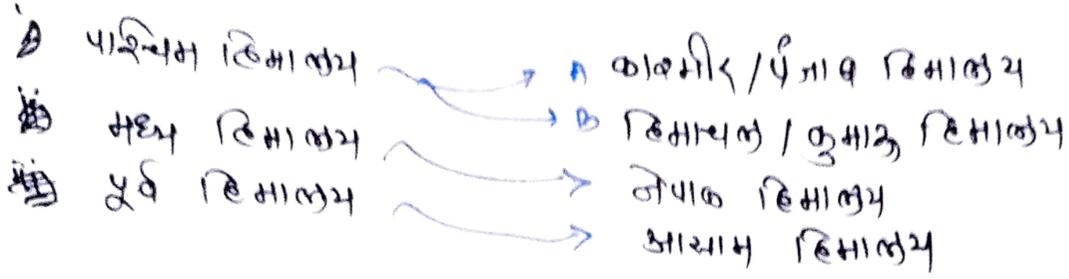
विरलात - सिंधू नदी व तीची उपनदी श्योक नदी यांच्या दरम्यान
लांबी 3000 km सरासरी उंची 5000 m

उपरांगा - राजोमोशी-हरपोशी, कैलास पर्वतरांग (लिबेट)

⇒ कैलासरांग - पूर्वन: लिबेटमध्ये
चीन मध्ये रांगडिले भा नावाने ओळखतात

साकररांग: लडाख व साकर पर्वत रांगेच्या मधून सिंधू नदी वाहते.

* हिमालयचे प्रादेशिक विभागानुसार वर्गीकरण

1) पश्चिम हिमालय:-

विस्तार:- सिंधू नदीपासून ते काळीनदी पर्यंत
(१००० लांबी ६००km (J&K, लडाख, HP, उत्तराखंड)

महत्वाच्या पर्वतरांगा:- पीरपंजाब, सास्कर, लडाख, काराकोरम, काश्मिर हरी कनिवा रांग

⇒ पश्चिम हिमालयचे वर्गीकरण २ भागात करतात

- i) अखिल पंजाब हिमालय
- ii) कुमाऊ/हिमाचल हिमालय

A) काश्मिर हिमालय

समावेश - प्रामुख्याने J&K + लडाख

सरासरी लांबी १०० km

सरासरी रुंदी - ५०० km

जगातील सर्वात मोठे धबधबे बुंजी गॉर्ज (सिंधू नदी = ५.५ km)

B) - कुमाऊ/हिमाचल हिमालय

समावेश - प्रामुख्याने HP + उत्तराखंड

विस्तार - सतलज नदी ते काळीनदी (३०० km)

या क्षेत्रातील महत्वाच्या रांगा नागतिळा टेकड्या, मधुरी टेकड्या

हिमनद्या:- गंगोत्री, मिनामू पिंड्री

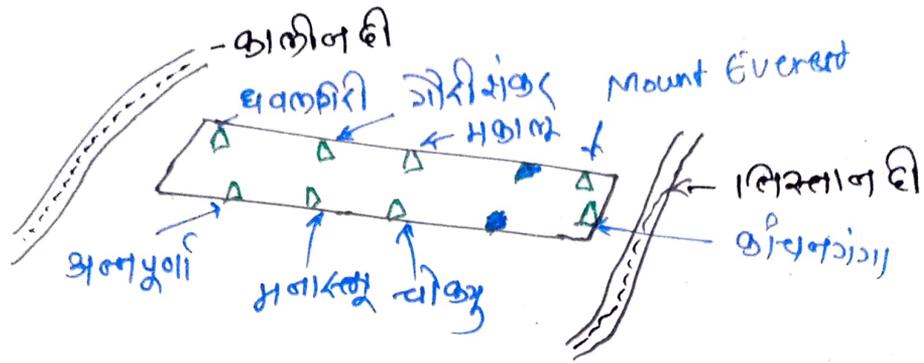
या क्षेत्रातील सुमारे ३६ सरोवरे आहेत

महत्वाचे सरोवरे - कुलर, दाल, झीमनाल, सामनाल

महत्वाचे शिखरे उंचीनुसार

i) नंददेवी	१६१११ म	ii) तिबूत	- १५५६ म
ii) कामेट	११५६६ म	iii) वहीनाथ	- १५३८ म
iii) मना	१२७३६ म	iv) केदारनाथ	- ६९५० म

② मध्य हिमालय / नेपाल हिमालय

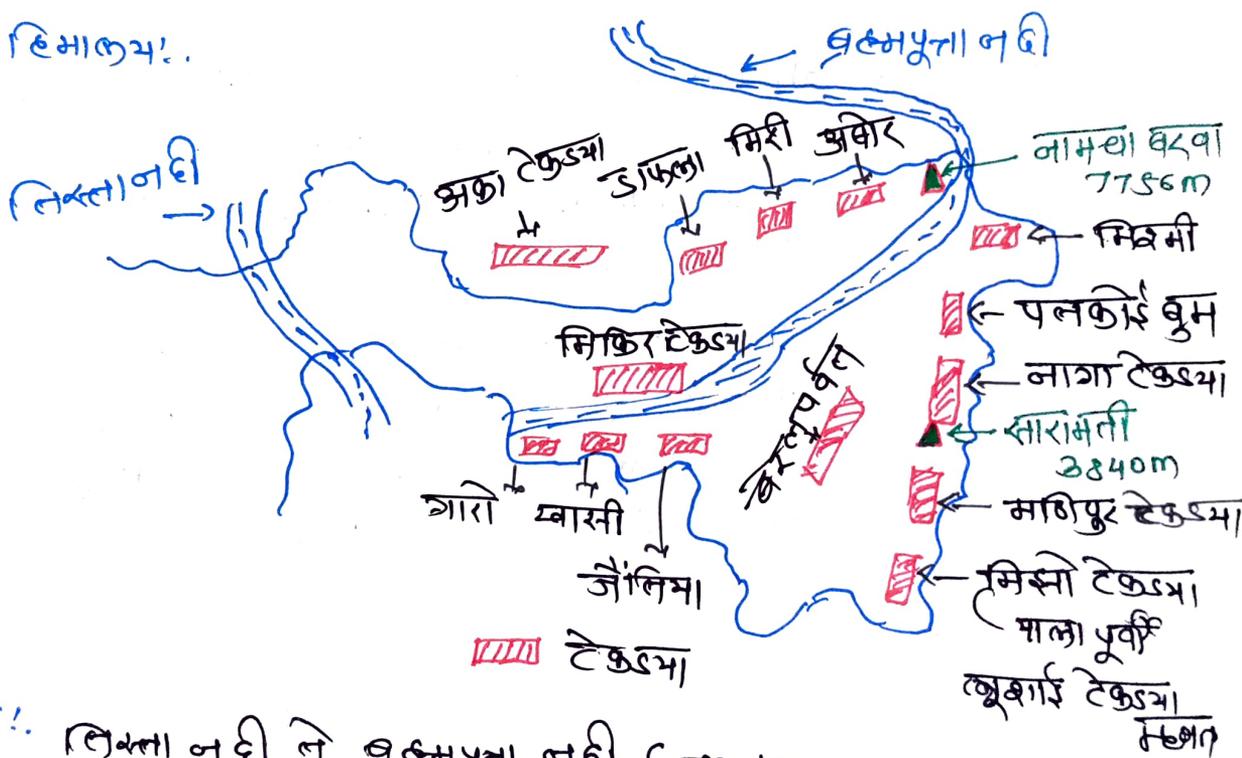
विस्तारः. पश्चिमेय काली नदी ले पूर्वेय लिस्ता नदी (१०००km)

सामंध्ये हिमालयालीय निमही रांगाचे आल्लेख आहे.

महत्त्वपूर्ण शिखरे :-

एवरेस्ट	८८५०m	धवलगिरी	८१७२m
काचनगंगा	८५९८m	अन्नपूर्णा	८०७८m
मकालू	८४८१m	मनास्लू	८१५४m

③ पूर्व हिमालयः.

विस्तारः. लिस्ता नदी ले ब्रह्मपुत्रा नदी (१२००km)

⇒ पूर्वांचल पर्वतरांग

(पूर्वांचल पर्वतरांग भारत व म्यान मार मधील जल्मांची एक विभाजक रींग आहे .

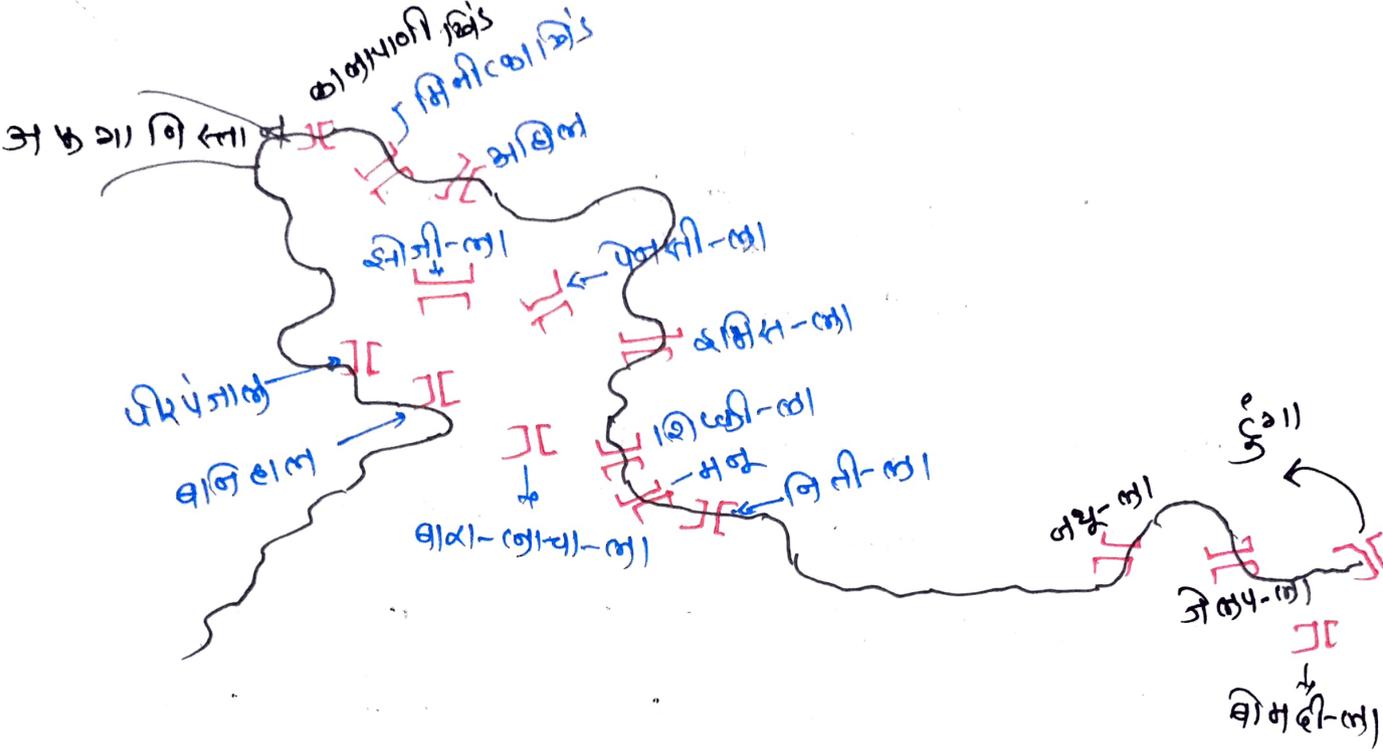
i) पूर्व नेफा:- सामध्ये मिश्मी टेकुड्या व पलकोई बूम येतात.

ii) नागा टेकुड्या - साराभती सर्वोच्च शिखर (३८४०m)

iii) मणिपुर टेकुड्या - लोकल सरोवर सामंध्ये

iv) मिसो टेकुड्या -

हिमाचलमाला सहस्र-रमा शिबिडी

- i) जम्मू-कश्मीर :- अखिल शिबिडी - लडाख - सिञ्जॉज → आरुणाचल सहस्र-रमा बोटाला 11 Km
 वनीलाल - जवाहर बोटाला (भीमनगर-जम्मू)
 वारा-लाया-ला - (उडक - लडाख (मनाली) - लेह)
 वसिस-ला - लडाख - लिबेट
 आरदुंग-ला - (हे आरुणाचल सहस्र-रमा)
 पेनीस-ला - (काश्मीर हरी - कारगील)
 पिरपंजाल - भीमनगर-जम्मू (फाउलीनगर बंद)
 शोजी-ला - (भीमनगर-कारगील - लेह)

- ii) हि.प्रदेश :-
 सुरासिञ्ज (MP-लडाख)
 देवश (कुल्लु-सिपटी)
 कोहतांग (कुल्लु-लुडलु-सिपटी)
 विल्लीला (MP-लिबेट)

- iii) उत्तराखण्ड :-
 त्रिपुलेख (उत्तराखण्ड-लिबेट)
 मन् (— 11 —)
 निती-ला (— 11 —)

- iv) सिक्किम :-
 नन् नन्-ला (सिक्किम-लासा)
 जेठप-ला (सिक्किम - चीन-लिबेट)